

ТРУДОВІ ФУНКЦІЇ ЛІКАРЯ-СТОМАТОЛОГА ДИТЯЧОГО З ВИЯВЛЕННЯ ЧИННИКІВ РИЗИКУ ВИНИКНЕННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКИ ЗУБОЩЕЛЕПНИХ АНОМАЛІЙ І ДЕФОРМАЦІЙ

Біденко Н. В.^{1*} 0000-0003-1132-2446,

Філоненко В. В.² 0000-0003-1060-9058,

Мельник А. О.² 0000-0001-9397-5445

* Автор-кореспондент natali.bidenko.kiev@gmail.com,

Навчально-науковий інститут стоматології,
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, м. Київ, Україна

¹ Кафедра дитячої стоматології

(завідувач кафедри: д. мед. н., професор Савичук О. В.)

² Кафедра ортодонції

(завідувач кафедри: д. мед. н., професор Костюк Т. М.)

Вступ. В Україні активно формується Національна система кваліфікацій, створення якої передбачено Угодою про асоціацію з Європейським Союзом; вона є фундаментом для розвитку системи професійних кваліфікацій. Професійний стандарт — це затверджені в установленому порядку вимоги до компетентностей працівників, що слугують основою для формування освітніх програм та оцінювання кваліфікації. Нагальною проблемою сучасної медицини є розроблення та впровадження професійних стандартів, зокрема стандарту «Лікар-стоматолог дитячий». Опис трудових функцій є ключовою структурною складовою професійного стандарту, що визначає обсяг та зміст практичної діяльності фахівця.

Мета. Запропонувати та обґрунтувати трудові функції лікаря-стоматолога дитячого щодо виявлення чинників ризику виникнення та профілактики зубощелепних аномалій і деформацій у дітей у різні вікові періоди із зазначенням компетентностей, знань, умінь/навичок, комунікації, а також відповідальності й автономії.

Матеріали і методи. Для досягнення поставленої мети використано законодавчу та нормативно-правову базу, нормативно-методичну та фахову літературу,

міжнародні бази даних, профільні підручники та посібники. Основою для обґрунтування трудових функцій стали: Стандарт вищої освіти за спеціальністю «Стоматологія» галузі знань 22 «Охорона здоров'я» для другого (магістерського) рівня вищої освіти (наказ МОН №879 від 24.06.2019 р.), чинні в Україні професійні стандарти з інших напрямів стоматології, а також основні вимоги до компетентностей та стандартів лікування, передбачених European Academy of Paediatric Dentistry (EAPD), Commission on Dental Accreditation (CODA) при Американській стоматологічній асоціації (ADA), та «Standards in Dentistry», опублікованих The College of General Dentistry (CGDent). Запропоновані трудові функції враховують позиції American Academy of Pediatric Dentistry (AAPD) щодо політики здоров'я порожнини рота немовлят, дітей, підлітків та пацієнтів із особливими медичними потребами (SHCN), викладені в онлайн-довіднику «The Reference Manual of Pediatric Dentistry 2025–2026».

Результати. Запропоновано та обґрунтовано компетентності, необхідні для виявлення чинників ризику виникнення та профілактики зубощелепних аномалій і деформацій (ЗЩАД) у дітей у різні вікові періоди.

Аналіз світового досвіду свідчить, що закордонні аналоги професійних стандартів щодо здоров'я порожнини рота немовлят, дітей та підлітків передбачають обов'язкові компетентності з ортодонтії. Натомість в Україні обсяг ортодонтичних втручань лікарем-стоматологом дитячим обмежений кваліфікаційними характеристиками та чинними нормативними документами. Оскільки дитячий стоматолог є первинною ланкою у проведенні стоматологічної профілактики, обґрунтованим є покладання на нього обов'язків із раннього виявлення ЗЩАД та чинників їх виникнення.

На наш погляд, перелік професійних компетентностей лікаря-стоматолога дитячого має включати:

- здатність оцінювати індивідуальний розвиток зубощелепної системи дитини в різні вікові періоди;
- здатність установлювати часові межі для своєчасного скерування пацієнта до ортодонта при виявленні ознак ЗЩАД;
- здатність проводити комплексне клінічне обстеження, призначати та інтерпретувати додаткові методи дослідження (рентгенологічні, функціональні тощо);
- здатність забезпечувати профілактику та лікування захворювань твердих тканин зубів і тканин пародонта безпосередньо у процесі ортодонтичного лікування;
- здатність проводити непряме відновлення анатомічної форми зубів у дітей як етап підготовки або супроводу ортодонтичної корекції.

Обґрунтовані трудові функції вимагають деталізації знань та умінь, що забезпечують ефективну діяльність фахівця:

1. *Діагностика розвитку зубощелепної системи (ЗЩС):* Здатність оцінювати індивідуальний розвиток ЗЩС та встановлювати часові межі для скерування до ортодонта ґрунтується на глибокому знанні анатомо-функціональних особливостей дитини в різні вікові періоди. Лікар має розуміти фізіологічні етапи формування тимчасового, змінного та постійного прикусів, закономірності прорізування зубів та формування їхніх коренів. Практичні навички включають оцінку форми та ширини зубних дуг, аналіз положення окремих зубів і міжщелепних співвідношень, а також виявлення ранніх ознак деформацій прикусу та контроль послідовності й парності прорізування.
2. *Клінічне та додаткове обстеження:* Реалізація цієї компетентності потребує знань сучасних методів інструментальної та апаратної діагностики. Лікар-стоматолог дитячий повинен володіти базовими принципами аналізу ортопантомограм, комп'ютерних (КТ) та магнітно-резонансних томограм (МРТ), цефалограм, а також методами антропометричної діагностики й фотопроотоколу. Комплексне обстеження дозволяє не лише описувати стоматологічний статус та анамнез, а й оцінювати вплив етіологічних чинників, зокрема шкідливих звичок та порушень функцій (дихання, ковтання, мовлення), на формування прикусу. Це створює підґрунтя для вжиття заходів щодо їх усунення та формування обґрунтованого направлення до ортодонта.
3. *Профілактика та лікування в процесі ортодонтичної корекції:* Реалізація цієї функції вимагає знання особливостей будови твердих тканин зубів та слизової оболонки порожнини рота в дитячому віці, а також розуміння впливу ортодонтичних апаратів на стан пародонта. Лікар-стоматолог дитячий повинен вміти планувати та проводити профілактичні заходи з урахуванням виду, часу та термінів користування ортодонтичними конструкціями. Зокрема, компетенції фахівця включають корекцію окремих зубоальвеолярних порушень, наприклад, через вибіркове пришліфовування горбиків тимчасових зубів у разі їхнього фізіологічного нестирання.
4. *Непряме відновлення та дитяче протезування:* Знання основ дитячого зубного протезування, показань, протипоказань та принципів непрямого відновлення анатомічної форми зубів, формує компетентність і уміння проводити непряме відновлення анатомічної форми зубів у дітей. Це є критично важливим для збереження цілісності зубних рядів та запобігання вторинним деформаціям.
5. *Комунікація та мультидисциплінарна взаємодія:* При виявленні ЗЩАД дитячий стоматолог повинен взаємодіяти з колегами в межах мультидисциплінарної команди (насамперед з ортодонтом), адміністрацією закладів охорони здоров'я та законними представниками пацієнта. Важливою навичкою є здатність обґрунтовувати необхідність спостереження або направлення до

спеціаліста, пояснювати переваги раннього лікування та формувати у батьків стійку мотивацію до співпраці.

6. *Відповідальність та автономія:* Лікар-стоматолог дитячий несе персональну відповідальність за дотримання принципів об'єктивності та неупередженості під час прийняття клінічних рішень. Окрему увагу слід приділити етико-правовому аспекту: лікар відповідає за належне виконання професійних обов'язків, що включає обов'язкове інформування пацієнтів (батьків) про наявні аномалії чи фактори ризику та необхідність консультації ортодонта. Свідоме замовчування такої інформації є порушенням професійного стандарту.

Висновки. Надання високоспеціалізованої медичної допомоги пацієнтам дитячого віку на сучасному етапі потребує впровадження мультидисциплінарного підходу. Обґрунтовані у дослідженні трудові функції лікаря-стоматолога дитячого щодо виявлення чинників ризику та профілактики зубощелепних аномалій і деформацій, а також відповідні їм компетентності, знання, уміння/навички, комунікація, відповідальність та автономія мають стати невід'ємною складовою частиною професійного стандарту «Лікар-стоматолог дитячий». Представлені пропозиції потребують широкого обговорення у професійних та академічних колах з метою формування остаточної редакції стандарту, що сприятиме покращенню якості стоматологічної допомоги дітям в Україні..

Ключові слова: професійний стандарт; лікар-стоматолог дитячий; компетентності; знання; уміння; комунікація; відповідальність.